

שניתת התקנתה

גריז

פרשת וישב
שנה א גליון יב

פגנים הערות והארות ושיח תורני בין בני הקהילה בעניינים הנלמדים לעמוד הקהילה
מס' סנהדרין פרק דיני ממונות – נאסף בחלקו מתוך שלוחת 'היא שיחת' בקו עמוד הקהילה

חזרה שישבי שב"ק ט: - יא.
לימוד בימים א - ה הבעל"ט יא: - יג:

היא שיחת הערות והארות הלומדים

מצוה בו יותר מבשלוחו, ואם נימא בעל כאשתו
יועיל גם לענין זה.

הר"ר פינחס דאוד

גמ' רבא אמר מלקות במקום מיתה עומדת.
פרש"י כיון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא
לו למות. יל"ע דא"כ למה דווקא במלקות אמרינן
דבמקום מיתה קאי, דגם על מ"ע ראוי לו למות
דעבר על מצות בוראו, ומוכח דמלקות הוא דין
בפ"ע ולא במקום מיתה.
הר"ר ישראל הרשקוביץ.

גמ' אלא אומדנא ל"ל, אי מאית לימות.
צ"ב דהרי עצם זה שהתורה נתנה לו דין מלקות
ולא מיתה מוכח דאין רצון התורה להורגו, ולמה
נהרגו נפש, כיון דכל המצוות פיקו"נ דוחה אותם.

גמ' כי מחית אנבא דחיי מחית.
צ"ב דהרי תמיד בשעת ההכאה הוא חי, רק
שיש חשש שאח"כ ימות, והאיך חזינו בקרא שיש
לאמוד שלא ימות. גם צ"ב המשך הגמ' דלמחית
עשרים וחדא וכי מיית בהך חדא לימות, דממ"נ
אם כבר מיושב ע"י סברא ראשונה דבעי' אנבא
דחיי, שוב לק"מ, ואם אינו מובן התי' אז עדיין ק'
קו' הגמ' ל"ל אומדנא.
הר"ר אשר ישעי' בודנשטיין.

י. גמ' ראב"צ אם לא נראה בזמנו אין
מקדשין אותו שכבר קידשהו שמים.
בתוס' כ' דב"ד של מעלה אין קובעים בעצמם
ר"ח, אלא ע"פ ב"ד של מטה ע"ש, ויל"ע בדור
המדבר האם הי' יורד להם מן בל' אלול, (לפי הסו'
דביו"ט לא ירד מן ע"י ביצה ב:), דבבוקר הוי' ס' אולי
יקדשהו ב"ד, וכל מה שיקרה הוא בעצם הכרעה
בס' האם היום ר"ה, וב"ד של מעלה אין קובעים
ר"ח בלי ב"ד של מטה, וכן יל"ע האם בכ"ט אלול
ירד לחם משנה ליו"ט, ואולי ירד מנה א' והיו
שומרים אותו ליו"ט משום ס', (ויש סו' דבמן דשבת
אין איסור להותיר) ומכאן סמך לצום בערב ר"ה, ועי'
תוספתא ר"ה פ"ה ה"י ובהג"ה הגר"א שם.
הר"ר אברהם מרדכי אלתר (י-ט)

גמ' פלוני בא על נערה המאורסה
והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון.
פרש"י דאין משלמין כיון שלא העידו על אשה
מסוימת ולא הפסידו שום אשה. יל"ע דכיון
שהעידו שא' מנשי העיר זינו, למה לא יפטרו כל
אנשי העיר מלשלם כתובה לנשיהם, כיון דיש
א' שוודאי פטור, ואין הולכים בממון אחר הרוב,
ושוב נמצא שהעדים רצו להפסיד כל אנשי העיר
מכתובתם, ויתחייבו כדן ממון לזה ונפשות לזה.
הר"ר אברהם מרדכי אלתר (י-ט)

גמ' בתו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין
ממון, ממון לזה ונפשות לזה.
יל"ע דכלאו' הדין דכל שבח נעורים דאבי',
אינו אומר שכל החיובים הם בעצם לאבי', אלא
דהנערה זוכה בזה, והאב יש לו זכות לקחת ממנה,
וא"כ מדוע הכא הוי ממון לזה, הרי הכתובה בעצם
שייך לנערה, והאב רק זוכה ממנה, וא"כ הוי ממון
ונפשות לנערה. ועי' לעיל במי שמכרה כתובתה.
הר"ר מנדל מנלה.

גמ' מהו דתימא אדם קרוב אצל עצמו
אמרינן, אצל אשתו לא אמרינן, קמ"ל.
ברש"י ותוס' פי' דס"ד דכיון דנאמן לענין
הבועל יהא נאמן גם לענין אשתו, וצ"ב. ועי' בזכר
יצחק סי' י"ד, ויל"פ ע"פ הרמב"ם דקרובי אשתו
פסולים רק מדרבנן, ולפי"ז יותר שייך לומר לענין
זה מיגו, וקמ"ל דאשתו כגופו הוא מדאו', ורק
קרובי אשתו מדרבנן.
הנה האח' דנו האם אמרינן בעלה כגופה כשם
דאמרינן אשתו כגופו, עי' בבית האוצר, ולכאז'
בתוס' כאן משמע דגם בעלה כגופה, דכ' דבעל
כאשתו לענין עדות, ונפק"מ גם לענין חנוכה,
דבפוס' כ' דאפי' המהדרין שמדליקין נר לכאז"א,
מ"מ האשה א"צ להדליק דאשתו כגופה, ולפי"ז
יל"ע באופן שהאשה הדליקה האם עדיין יהא
מצוה על הבעל להדליק משום מהדרין, או משום

ט: גמ' הביא הבעל עדים שזינתה
והביא האב עדים והזימום לעדי האב
נהרגים ואין משלמין ממון.
יל"ע אם מכרה האשה כתובתה, האם יצטרכו
לשלם למחזיק הכתובה כיון שרצו להפסידו, או
דכיון דבעל הכתובה בא מכח האשה וביחס לאשה
יש קלב"מ פטור אף על הלוקח.
הר"ר מנדל מנלה

גמ' הביא הבעל עדים והזימום לעדי האב, עדי
האב נהרגין ומשלמין ממון לזה ונפשות לזה.
תוס' הק' אמאי אין העדים יכולים לומר שבאו
רק לחייב הבעל ממון, ולא להרוג את העדים,
ע"ש. ויל"ע אם אפשר להקשות להיפך אמאי
משלמין ממון, יכולים לומר שבאו רק להרוג,
ואולי סברא זו שיכולים לומר שבאו לדבר
אחר הוא רק בעדים שבאו להרוג, דאם נאמר
שבאו לד"א הו"ל כמי שהרג בשוגג, אבל לענין
תשלומים שגם המזיק בשוגג חייב לשלם, לא
יועיל להם מה שלא חשבו שגורמים הנזק, ועי'.
הר"ר יהודה אלתר

י. גמ' פלוני בא על אשתי הוא
ואחר מצטרפין להורגו.
יל"ע דלכאז' העד השני ג"כ מעיד כדברים שבא
על אשתו והוא נאמן על דבריו, ואם נקבל שאדם
זה לא העיד על אשתו אלא על אשה סתם, הו"ל
הכחשה בעדות והאיך אפשר לסוקלו על ידי עדות
מוכחשת.

הר"ר צבי ישי דמן.

עוד יל"ע דלפי דברי העד השני שפלוני בא על
אשת העד, הו"ל העד קרוב ופסול לעדות, והאיך
יכולים להצטרף, והו"ל כנמצא א' קרוב או פסול
דעדותם בטלה.
הר"ר מנחם שרייבער

ליבנו בתורתנו מדברי רבינו דה"י שליט"א

דף ז. - א וישלח - יג כסלו

מוטב דליעברו לעגל.

משמע דאם היה אהרן נהרג לא היו יכולין
לעשות העגל, דהיה נצרך לעשיית העגל כח
רוחני מיוחד של אהרן(א). ולפי"ז כשבאו לחור
שמא באו אליו ולאחר יחד.

(א) [ועי' זוה"ק ח"ב דף קצא:]

ומהרש"א דעדיין לא ניתנה כהונה לאהרן והיתה
העבודה בבכורות. ותימצו דאהרן בכור היה.
והמפרשים דנים אם מרים קדמה לאהרן ואם
עי"ז מתקלקלת הבכורה לענין העבודה. וגם
האריכו לדון אימת התחילה עבודה בכהנים, עי'
גו"א (סו"פ יתרו ובכ"מ) ועוד.

❧

ובספר סנהדרי קטנה דן כיצד הותר לאהרן
שלא למסור נפש על איסור ע"ז, ותימצו דכבר
פשוט דעשיית ע"ז לאחר אינה בכלל אביזריה
דע"ז וא"צ למסור נפשו ע"ז. ובאמת דנו בזה
הקדמונים, הרמב"ם והרא"ם ואוה"ח פ' כי תשא
(לב כא) ועוד אח'.

ומ"ש אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, ופרש"י
דאהרן כהן היה. והקשו תוס' חכמי אנגליה

א"ר הונא האי תיגרא דמי לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח, אביי קשישא אמר דמי לגורא דגמלא כיון דקם קם.

בידקא דמיא אמנם מתרווח וקשה לסתמו, אך מתרווח מאליו ולא ע"י אדם, ולכן הוסיף אביי קשישא לדמות לגורא דגמלא ששם נעשית הקביעות ע"י רגלי אדם שדשין עליו מבלי שימת לב, וכן התיגרא מתגדל ע"י מעשי בנ"א שאחד עושה כך והשני מגיב כך ועי"ז השנאה גודלת והולכת. וגם רמז לאידך גיסא שהרי תפקיד הגשר לחבר בין שני צדדים, וכך למרות שכבר יש תיגרא עדיין יש הזדמנויות לחבר ולהתקרב זה לזה.

טוביה דשמע ואדיש חלפוה בישתיה מאה וכו' ראשית מרון ריש מאה דיני.

פרש"י שניצל ממאה רעות שהיו באות עליו ע"י המריבה. אך יל"פ עוד שע"י ששומע חרפתו ושותק ניצול מכל מיני דינים וגזירות רעות.

אתרתי תלת גנבא לא מיקטל.

כתב מהרש"א נראה דכל המשלים שוכר כאן בדין תורה קאמר, ובגנב ודאי אין דין תורה דין מיתה. ע"כ קושייתו. ואף דודאי שאר המשלים הם בענייני מידות והנהגת העולם ולא דינים, מ"מ הכל מתאים עם דיני התורה. וקצת רמז לזה מדא"ל שמואל קרא כתיב על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אישיבנו, ולא אייתי מהפסוקים הקודמים בעמוס שם, על שלשה פשעי דמשק וגו', על שלשה פשעי עזה וכו', ומדהעדיף להביא הפסוק דמיירי בישראל ש"מ דבדיני ישראל קאמר. ולא רצה מהרש"א לאוקמה בגונב נפשות או גונב את הקסוה, דא"כ הא מיקטיל מיד בפעם הא'.

ותירץ מהרש"א דבבא במחלת איירי דאין לו דמים, וקאמר דאי הכי [-ט"ס, וצ"ל דאפי' הכי] עד תרי ותלת דלא הוחזק בעבירה אין להרגו דאפשר דלמלאות נפשו כי ירעב עושה כן, משא"כ בב' פעמים לרבי ובג' לרשב"ג עבירות מחזקות כמו גבי כונסין לכיפה (לקמן פא:), ובודאי לא ישוב וקטלינן ליה.

וזה חידוש גדול שלא נזכר בשום מקום דלא קטלינן במחלת בפעם ראשונה ושניה, וגם קשה איך ידע בעה"ב אם הגנב הזה גנב כבר פעמיים, וגם אינו מובן דהא במחלת קטלינן ליה גם כשיש ספק אם ייהרגו, דחייך קודמין, וכמ"ש בריש פסחים (ב: בתוס' ובמפרשים). ועו"ק דמה זה סימן מה שהוחזק בגניבה, הרי יתכן שגונב תמיד כדי למלאות נפשו ואינו סכנה לבעה"ב, ולאידך גיסא יתכן שגם בפעם הראשונה מכיון לשם גזילה. עו"ק לרבי דס"ל בתרתי הוי חזקה כיצד יפרנס קרא דעל שלשה פשעי ישראל דמשמע דבתלת הוי חזקה, ולולי ד' מהרש"א קרא דעל שלשה לא מיירי מצד חזקה אלא דעד ג' פעמים מוחל הקב"ה העוונות, אך למהרש"א קשה.

דמבי דינא שקלי גלימא ליזמר זמר ולייזל באורחא.

פרש"י גזילה הוציאו מידו, אך בדיבור הקודם פרש"י 'מי שנטלו בי"ד טליתו לפורעה לאחר',

משמע דמיירי בפרעון חוב, וכשיש לו לשלם מגלימא שעליו ואינו משלם הוי עושק ולא גזילה כמ"ש רש"י בריש המסכת. וע"ד הדרוש י"ל עפי"ד המהרש"ג בספרו זהב שבא, שביאר דברי הגמ' כאן דאע"פ שיודע שהאמת אתו ושלל כדן חייבוהו בי"ד אעפ"כ ליזמר זמר, כי מסתמא היה חייב לחבירו בגלגול הקודם ולכן נסתבב כעת שיתחייב לחבירו. וזה שכתב רש"י 'גזילה הוציאו מידו' היינו גזילה מגלגול הקודם. ורמזו גם בלשון הגמ' 'שקל גלימא' דבי"ד הורידו הכיסוי וההסתר ממה שבא לתקן בהאי עלמא, וזהו דמסיים הגמ' בפסוק דעל מקומו יבוא 'בשלוש', ולא 'לשלוש', כי כך הוא לשון למסתלקים לבית עולמם (ברכות סד.) וכן כאן מיירי מתיקון נפשו.

קרא כתיב וגם כל העם הזה על מקומו יבוא בשלוש.

שאלה: הרי לעיל ו: אמרו במקום שיש משפט אין שלום, ורק בפשרה יש שלום (ב). (ר"י שפירא). תשובה: כוונת הגמ' כאן שהיה ראוי לכל אדם לזמר זמר, אבל למעשה רוב בנ"א אינם בדרגה זו ומתקוטטים ומצטערים על פסק הדין וא"כ אין שלום. ומה שאמר הפסוק על מקומו יבוא בשלוש היינו מצד הכוונה והתכלית הראויה אך לא בהרגשת הלב של האנשים שהפסידו. ושמה י"ל עוד דדור המדבר היו בדרגה נעלית ושמחו בפסק הדין ובאו בשלוש ע"י המשפט.

כל דיין שדן דין אמת לאמיתו.

פירושים הרבה נאמרו על לשון 'אמת לאמיתו', ופירוש מחודש כתב הגור אריה פ' יתרו (יח ג) דבא לאפוקי דין שודא דיינא שאפי' לסוברים שהוא עפ"י סברת הדיין מ"מ אינו עפ"י הוכחות גמורות רק בהכרעת הדעת ולכן לא חשיב אמת לאמיתו. ועוד כתב לאפוקי מדיין הפוסק עפ"י שיקול הדעת וסוגיא דעלמא, דהואיל ואינו יודע בבירור שכך הלכה אלא שכן סוגיא דעלמא לא חשיב אמת לאמיתו. והוא חידוש.

לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו.

בדברי המהר"ם שיף כאן, עי' עברא דדשא ח"א עמ' ז', וח"ב עמ' טיט.

דף ז: - ב וישלח - יד כסלו

כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא. המאירי (אבות פ"א מ"א) כ' לפרש המשנה 'והעמידו תלמידים הרבה' שבכל דין והוראה הבא לפני הדיינים יעמידו תלמידים הרבה לישא וליתן בדבר כדי שיתברר הענין מבין כולן, על דרך שאמרו דהוה מנכנפ בי עשרה כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא. למד מדבריו הנצי"ב (מרומי שדה כאן בקיצור, העמק שאלה נח אות יב) דאינו מפרש שיבא מכשורא כרש"י ושאר לענין כובד העונש והאחריות המשתלש בין כולן, דהא לא הזכיר מידי מזה, אלא לענין בירור הדבר על בוריו, ד'כשורא' הוא עצם הדבר, ע"ד הלשון (ברכות סד.) מכאן לבעל הקורה שיכנס בעביה של קורה, ושיבא מכשורא היינו שע"י כל אחד

(ב) ועי' פתח עינים להרחיב"א בזה

מן הנושאים ונותנים ניתוסף עוד פיסת בירור, וכן פ' הנצי"ב בדעת השאלות דהסמך הא דשיבא מכשורא למימרא הקודמת דאם ברור לך הדבר כבקר אומרהו ולא כסדר הגמ' לפנינו דנסמך להך דקולר תלוי בצוור כולן.

מיהו לא היה לפניו פ' המאירי למסכתין דכ' להדיא 'ומגדולי החכמים היו מקבצים הרבה תלמידים בשעת הדין שיתייראו מן העונש ויגלו דעתם עד שמתוך כך יצא הדבר לאמתו' הרי דגם הוא פ' שיבא מכשורא לענין כובד העונש, אלא דלעומת שא"ר המפרשים דהקלת כובד העונש היא עיקר המטרה בכינוס התלמידים סובר המאירי דהתכלית המבוקשת היא בירור הדין לאמתו (כי לכובד העונש מצד עצמו אי"צ הדיין לחוש כמ"ש לעיל (י:)) אין לו לדיין אלא מה שעיניו ראות] רק שהעונש המתחלק בין כולם כשיבא מכשורא מסייע שלא יימנעו התלמידים מלגלות דעתם בפני מי שגדול מהם בידעם שאם יעלימו דבריהם עלולים להיענש, והחילוק בין המאירי לראשונים דלשא"ר קאי לימטיין שיבא מכשורא על הגדול שלא ייענש לבדו בכל כובד הקורה משא"כ להמאירי קאי על התלמיד שאף אליו יגיע חלק מן העונש אם לא יביע דעתו, אבל בעיקר המשל דשיבא מכשורא מפרש המאירי ככל הראשונים דלענין כובד העונש מיירי ודבריו במס' אבות משלימים לדבריו כאן, והדקדוקים שכ' הנצי"ב אין בהם די בכדי לחדש פ' מחודש שלא נזכר בראשונים.

אכן גם לדרכנו אכתי צ"ב קצת דלהמאירי היה להגמ' להזכיר את עיקר הטעם בכינוס התלמידים כי היכי דליעיניו במילתא שפיר, ולמה הזכירה רק את העונש דשיבא מכשורא שאינו אלא אמצעי לזרז התלמידים.

אם דיין דומה למלך שאי"צ לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן שמחזר בבית הגרנות ייהרסנה. בתוס' פ' דראוי שיהיה הדיין עשיר שאינו נוקק לחסדי הבריות. בהאי עניינא יש קצת תימה בל' הרמב"ם (סנהדרין פ"ב ה"ז) המונה והולך ז' מעלות הראויות שיהיו בדיין לכתחילה, חכם עניו ירא אלקים שונא בצע וכו', ובביאור מעלת שנאת בצע כ' 'שונאי בצע אף ממון שלהם אינן נבהלין עליו ולא רודפין לקבץ הממון שכל מי שהוא נבהל להון חסר יבואנו', וצ"ב דקרא ד'נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו' (משלי כח, כב) הוא אזהרה לאדם עצמו לבל יחשוב כי רדיפת הממון תביאהו לידי עשירות אדרבא יבוא על ידה לחסר [דלא זו בלבד דיש לו מנה רוצה מאתים אלא אף המנה שבידו יפסיד לבסוף] אך במה הוי התוצאה ד'חסר יבואנו' גריעותא ביכולת הדיין לדון דין אמת. ולכאורה עיקר כוונת הרמב"ם בהביאו הך קרא היא להדגיש דהמידה מגונה של רדיפת ממון אינה נחלשת ברבות הימים אלא גוברת והולכת אצל מי שאינו משרשה מקרבו מחמת ה'חסר' התמידי שיש לו והוי כמוס קבוע במעלת הדיין ולא כמוס עובר דיש לחשוש שיעוות הדין מחמת ממון, אך משמעות ל' הרמב"ם היא טפי מזה [מדנקט 'שכל מי שהוא נבהל' וכו' ולא 'וכל מי' בוי"ו] דה'חסר' עצמו הוי סיבה שלא יוכל לדון כהלכה, וזה צ"ב.

שוב הראוני בס' פניני רבינו הקה"י (עמ' סז) להגרמ"מ שולזינגר זצ"ל שהרגיש בהערה זו וכ' שהקשה כן לכמה גדולי תורה ואמרו שאכן שאלה היא, וכשהציג שאלתו לפני רבו הקה"י במושכל ראשון השיב לו דכן היא דרכו של הרמב"ם שכשמוזכר ענין של הלכה שיש בו לימוד טוב של מוסר ליישר אורחותיו של הלומד אינו נמנע מלאומרו. ולדעתי זה אינו, דאמנם דרך הרמב"ם להזכיר מפעם לפעם תוכחות מוסר בשלהי הדברים אך לא לשזרם בגוף ההלכה. עוד תי' הקה"י דהרמב"ם מפרש 'חסר יבואנו' על כל ענייני חסרון כולל גם חסרון דעת, שהבהילות לממן משבשת מידותיו ודעותיו, דלא כשאר מפרשים שפי' חסר יבואנו על חסרון גשמי של איבוד ממון בלבד. עכ"ד [והגרמ"מ עצמו (בהערה שם) פי' ע"פ ד' התוס' הכא].

איברא גם בחז"ל מצינו שפי' חסר יבואנו על איבוד ממון ולא על איבוד הדעת (עי' ב"ד נח, ז שמ"ר לא, יז) וכן בכל המפרשים במשלי שם, ודוחק לומר דהרמב"ם מפרש דלא כחד, לכן יותר נ"ל ע"ד המעשה המובא בירו' (תרומות סוף"ח) דר' יוחנן איבד כיס של מעות והיה ריש לקיש שואלו בדבר הלכה ולא השיב לו, וכשתמה ר"ל על הדבר אמר לו ר' יוחנן כל האיברים תלויים בלב והלב תלוי בכיס של מעות, שמחמת הפסד הממון אין דעתי צלולה להשיבך, ה"נ דין זה הנבהל להון כל ימיו בחסרונות והפסדים ואין יכול לכוון דעתו כראוי, וא"ש שלא הביא הרמב"ם מאמרם ז"ל דיש לו מנה רוצה מאתים כי תאוות ממון תמידית אין לה שייכות לענין הדין דייקא משא"כ הא דחסר יבואנו.

אלוה הבא בשביל כסף ואלוה הבא בשביל זהב. בירושלמי (ביכורים פ"ג ה"ג) הו"ד במהרש"א כאן (ח"א ד"ה בשביל) אי' לגבי דין שאינו הגון המתמנה בשביל כסף וזהב דאין עומדין מפניו ואין קורין אותו רבי וטלית שעליו כמדרשת של חמור, ופי' המהרש"א לפי דרכו, עוי"ל למ"ש רש"י בבבאור דברי משה לישאל (דברים א, יג) 'הבו לכם אנשים חכמים וגו' וידועים לשבטיכם' שאם בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע מי הוא אבל אתם מכירים בו שאתם גדלתם אתו, וק' וכי משה ברוח קדשו לא היה יכול לידע מי הוא, ואי' בספרים דאור מצות ציצית זורח על המתעטף בה ומכסה מהותו הפנימית מעיני הצדיק, לזה אמרו דדין שאינו הגון לא תועיל לו מצות ציצית לכסות פשעיו כי חסרונם גלוי וידוע לכל והטלית שעליו לא תהני ליה טפי ממדרשת של חמור.

או יאמר לפי מ"ש בספרי (דברים פסקא יז) לא תכירו פנים במשפט זה הממונה להושיב דיינים שמא תאמר איש פלוני נאה אושיבנו דין וכו', ופי' הר"ד פארדו בספרי דבי רב (שם) איש פלוני נאה היינו במעשיו ומידותיו שדיבורו ומשאו ומתנו בנחת עם הבריות, ובמאירי (ב"ב קיא.) אי' דמדות טובות נמשלו לבגדים המסבבים את האדם, וזה שאמר הירו' דדין דלא גמיר הבא להתמנות בשביל כסף אף שכלפי חוץ ניכר כאילו מידותיו טובות ומתוקנות אל יביט הממנה על מעלותיו כי חיצוניות המה ואינן נובעות ממקור אמת וטלית המידות הנאות

שהוא מעוטף בה תהיה בעיניו כמדרשת של חמור כי כל רוח אין בקרבו.

רב כי הוה אתי לבי"ד אמר הכי ברעות נפשיה לקטלא נפיק וצבי ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה עייל ולואי שתהא ביאה כיציאה. פירש"י לקטלא לישא עליו חטא וכו' ולואי שתהא ביאה שאחזור לביתי כיציאה שיצאתי מביתי בלא חטא שלא אטעה ואיענש. והק' מהרש"א (ח"א ד"ה לקטלא) דלפירושו הלשון כפול, לכך פי' דמלבד מה דריקן לביתיה עייל ללא ריוח כי אסור ליטול שכר מן הדין הלואי שתהא ביאה כיציאה שלא אטעה בשיקול הדעת ואצטרך לשלם ואהיה נפסד בביתאי יותר מביציאתי, ואע"ג דרב נוטל רשות הוה ומומחה הוה ואינו משלם, לא החזיק עצמו במומחה גם לפטור עצמו משום נטילת רשות, כיון דמדינא חייב.

ולא נתחוו לן תירוצו כל הצורך, מה שיין לומר שלא החזיק רב עצמו במומחה אטו לא היה יודע האמת דמומחה מפורסם הוא, ואין זו גדר מדת הענוה שיתכחש האדם למעלותיו הניכרות, בפרט לענין חיוב בתשלום. ומ"ש מהרש"א בסו"ד ג"כ לפטור עצמו משום נטילת רשות מ' כוונתו דנטילת רשות לחוד לא סגי לפטור הדיין אא"כ מומחה הוא ומאחר דלא החזיק רב עצמו במומחה היה חייב לשלם לפי דעתו, באמת מסוגיא דלעיל משמע דבחדא מינייהו סגי ולא בעי' מומחה ונטילת רשות יחד, גם יקשה לדבריו אמאי נטל רב רשות לדון מעיקרא, הא אין שום תועלת ברשות זו אלא לפטור ממון, כי בשביל התקנה תלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו (ה) הוי סגי במה שנטל רשות להורות, ומאחר שדעת רב היתה לשלם בכל מקרה לפי שלא החזיק עצמו במומחה לאיזה צורך נטל רשות לדון, ואם נפרש בדעת מהרש"א דגם הוא מודה דבחד מינייהו סגי אלא דרב החמיר ע"ע לשלם לפניו משוה"ר אע"פ דמדינא היה פטור, א"כ מה מוכח לקמן (ג.) מר' טרפון דאמר הלכה חמורין טרפון דחייב לשלם דילמא מחמיר ע"ע היה, וע"כ דאין מקום להחמיר בכה"ג דמדינא פטור לגמרי.

רב הונא כי הוה נפיק לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני חנותאי מקל ורצועה שופרא וסנדלא. פירש"י שופרא לשמטא וגידוי וסנדל לחליצה, מל' הגמ' משמע דבכל יום שהיה בו מושב בי"ד הוה אמר הכי, וצ"ע דקיי"ל (אהע"ז ס' קסט ס"ד) דלכתחילה צריכים הדיינים לקבוע מקום מסוים לחליצה, כדיליף רבא (יבמות קא.) מדכ' ועלתה יבמתו השערה, ובטור (שם) הביא ב' דעות בראשונים ד"א דבעינן קביעת מקום מאתמול או דוקא, א"כ כשלא נקבע מקום מאתמול או ממושב בי"ד הקודם לא היה לו להוציא סנדל, דבדאי לא בכל יום הוזמן לפניו לקבוע מקום לחליצה. והא דהוציאו שופר לשמטא אע"ג דאין מנדין את המסרבים תיכף אלא לאחר הזמן המפ' בחז"ל (עי' מו"ק טז. ב"ק קיב:) מ"מ שמא יזדמן ענין של אפקירותא דמנדין עליו לאלתר (מו"ק שם) [ומ"ש בפ' רבינו יהונתן (ב: מדה"ד) שיפורא לנדות מי שלא ירצה לבא עם בעל דינו לדין' היינו משום דהיו משתמשים בשופר גם

עבור המסרבים, אך מי שהוציאוהו בכל יום היה משום אפקירותא] אבל סנדל לחליצה צ"ע.

לא תכירו פנים במשפט ר' יהודה אומר לא תכירוהו ר' אלעזר אומר לא תנכרהו. פירש"י לא תכירוהו אם הוא אוהבך לא תנכרהו אם הוא שונאך. האחרונים הקשו דאובה ושונא בלא"ה פסולים או אסורים לדון (עי' ב"ח חו"מ ס' ז ד"ה ל' הרמב"ם, ברכ"י שם ס"ק יח), אכן להסוברים דאובה פסול רק כשבא לזכות אוהבו וכן שונא פסול רק לחובה לכאורה לק"מ דהא גופא משמענו הכתוב דאם הוא אוהבך לא תכירוהו לזכות ואם הוא שונאך לא תנכרהו לחובה, אבל איפכא יכול לדון.

דף ח.

א"ל רב לרב כהנא פוק דייניא חזייה דהוה גאים ביה א"ל אי ציינתא ציינתא ואי לא מפיקנא לך רב מאונך. ברש"י, אודיעך שאין רב יכול לסייעך דמשמתינא לך. בדק"ס הביא גירסא 'שמע רב ואיקפד' וכ"ה בני' כאן, ויש להבין טעם הקפידא, אולי הקפיד על הלשון שאמר ר"כ מפיקנא לך רב מאונך שלא יוכל רב לסייעו דמשמע כאילו לולא הנדיו היה רוצה רב לסייעו להשתמט מן הדין, ובאמת בודאי לא היה רב מסייעו ואף לא השמיט עצמו מלדון מצד הדין אלא חומרא בעלמא כמ"ש תוס'.

ג וישלח - טו כסלו

כקטן כגדול תשמעון אמר ר"ל שיהא חביב עליך דין פרוטה כדין ק' מנה, למאי הלכתא אילימא לעיוני ביה ומיפסקיה שפיטא אלא לאקדומיה. הקשה מהרש"א (ח"א ד"ה כקטן) הא לאקדומיה נמי סברא היא ול"צ קרא, ותיירץ דבדין של פרוטה אין בו כדי לשלם שכר בטלה לדיין [ומ"ש שם עוד משום דאם יטול שכר בטלה יפחת הדין פרוטה ואין ב"ד נזקקין לו, הארכנו בעברא דדשא (ח"א עמ' שסא)] וס"ד דשרי להקדים דין של ק' מנה שיש לו ממנו שכר בטלה, קמ"ל כקטן כגדול תשמעון שאם בא לפניך דין של פרוטה תחילה הקדימהו אף שלא תיטול עליו שכר.

והנה הא דהניח מהרש"א בקושייתו דסברא פשוטה היא שצריך הדיין להקדים דין הבא לפניו תחילה, עי' ב"ח (ס' טו ס"ב) דלדעת הרמב"ם רק באופנים מסוימים יש דין קדימה כגון יתום ואלמנה וכיו"ב ובהא מיירי סוגיין, ואף לשיטת רש"י בסוגיין (ד"ה לאקדומיה) דצריך להקדים דין הבא לפניו תחילה י"ל דמהאי קרא ילפינן ליה ולא מסברא, אך יש להביא סמך לדברי מהרש"א ממו"ש בחי' הר"ן (סוף מו"ק) שאם יש בעיר ב' או ג' תינוקות למול ביום א' מלין תחילה את הנוול ראשון [משמע אפי' כשאין בני אב אחד] וה"נ סברא היא להקדים דין הבא לפניו תחילה.

ובביאור תי' המהרש"א הבינו האחרונים (קונט' את דבר המשפט להאדר"ת וערך שי חו"מ ס' י) הדברים כפשטן דבדין של פרוטה שא"י ליטול ממנו שכר בטלה חייב לדון בחינם, ולפי זה ה"ה בדין של יותר מפרוטה אלא שהבע"ד עני ואין בידו לשלם שכר בטלה, ולפי הבנתם תמהו על דבריו הא חייו של הדיין קודמין ולמה יצטרך להניח

מלאכתו בחינם, והסיקו דאין הדין כן. ולדבריהם עדיף מינה היה להם להקשות על המהרש"א למה לה להגמ' לומר הרבנות בדין של פרוטה לענין לאקדומיה ולא בעצם מה שמחויב הדין לדון בחינם אף כשאין שם דין אחר של ק' מנה. אלא נל"פ דגם המהרש"א מודה דכשאינו נוטל שכר בטלה אין עליו חיוב לדון, רק דמ"מ אם ברעותא דנפשיה הסכים הדין לוותר לעני ולדון דין פרוטתו בחינם הוה ס"ד דרשאי להקדים דין של ק' מנה [מחשש פן יברח הנתבע או מטעמים אחרים] משום דהדין של פרוטה אינו חובה עליו, קמ"ל קטן כגדול שאם החליט לדון דינו של העני חייב נמי להקדימו מאחר שבא לפניו תחילה. אמנם זה דחוק קצת בסברא, דכיון שאין חייב כלל לדון מהיכ"ת יהיה חייב להקדימו, ויותר נראה כוונת מהרש"א דמייירי כשהדין הוא שכיר יום שאם מתבטל לשעה מתבטל לכולה יומא והבא לדון לפניו צריך לשלם לו שכר בטלת כל היום, ממילא כשבאו לפניו ביום א' דין פרוטה ודין ק' מנה מאחר שמקבל שכר בטלת כל היום מהדין של ק' מנה חייב נמי לדון דין הפרוטה, ומאחר דלולא הדין הגדול לא היה צריך להתבטל ממלאכתו בשביל הדין הקטן ס"ד דשרי ליה לאקדומיה לגדול קמ"ל קטן גדול דמ"מ צריך להקדים הפרוטה. ויוטעמו הדברים יותר לפי מ"ש באגרות משה (ח"מ ח"ב ס' כו ענף א) דשכר בטלה אין הפי' דשרי ליה ליטול שכר בעד טרחתו בשיבתו לדון מטעם שאינו מחויב להפסיד, אלא דכששילמו לו שכר בטלה הרי הוא יושב ובטל וממילא מחויב הוא מדין התורה בעצם להיות דין בחינם, עיי"ש [וכן משמע בכתובות (קה) דשכר הדין משתלם בתחילה ולא כשאר שכירות המשתלמת בסופה] מהאי טעמא הוה ס"ד דשרי להקדים דין של ק' מנה כי על ידו נעשה יושב ובטל והתחייב לדון דין הפרוטה בחינם.

תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' בשלשה.

במהרש"א (ח"א יומא כב: ד"ה איפרעו) פי' הכתוב גבי מעשה דוד ובת שבע (ש"ב יב, ו) 'ואת הכבשה ישלם ארבעתים' דהיינו כדין הגונב צאן של חברו וטבח דמשלם חמשה, האחד שהוא קרן ועוד ארבעתים נוסף, ה"נ נענש דוד על בת שבע בה' עונשים, ודבריו מחודשים מאוד ועומד לנגדם פשט לשון הכתוב (שמות כא, לו) 'חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת הש' דמשמע סך הכל עם הקרן ישלם ד' וה' ולא זולת הקרן וכרהיטת לשון הש"ס והראשונים בכל דוכתא.

ובס' חמרא וחיי כאן בהערת המביא לבית הדפוס [ה"ה ר' בנימין מורנו בן דורו ורעו של החיד"א] חשב למצוא סימוכין למהרש"א מלשון ח' המיוחסים לר"ן בריש מסכתין דהביא שיטת התוס' דרק בגזילות שעל ידי חבלות בעיני מומחים אבל גזילות וחבלות לחודייהו שכיחי וגבינן להו בבל, וכתב 'לפי שיטתם יש לומר תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' דבעינן מומחין לאו בעיקר הקרן מייירי שהוא מכלל הגזילות הנגבות בבל, אלא בקנס הכפל וקנס הד' וה' מייירי מבואר דיש קנס של ד' וה' מלבד הקרן,

ולישנא דקרא 'תחת הש' יש ליישב דהיינו תחת גניבת הש' מלבד הש' עצמו דפשיטא שצריך לשלמו ולא איירי ביה קרא. עכ"ד.

והנה אם באנו לסמוך על דקדוקים כאלו טפי הו"ל לאתויי לשון המשנה (סופ"ג דכתובות) 'האומר גנבתי וטבחתי ומכרתי משלם את הקרן על פי עצמו ואינו משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה' משמע דתשלומי ד' וה' הן חוץ מהקרן, אך זה אינו דקדוק כלל כי כוונת התנא לתשלומין המשלימין לד' וה' בסך הכל, ומה מוכח מדברי הר"ן יותר מהמשנה. ועוד לדבריו נצטרך נמי לפרש לשון 'קנס הכפל' דנקט הר"ן דהיינו מלבד הקרן וזה ודאי נסתר מהמפורש בש"ס (ב"ק סה:) דבקרן של ד' וזו הוי הכפל ד' וזו, ועל כרחק קנס המשלים לכפל ולד' וה' קאמר הר"ן. והשתא דאתינן להכי תשלומי כפל כוללים את הקרן לכו"ע א"כ גם לגבי ד' וה' מפורשים הדברים בגמ' (שם עה:) בהוזמו עדי גניבה 'הם משלמין תשלומי כפל והוא משלם תשלומי שלשה לפר ושנים לאיל' הרי דהוי סך הכל ארבעה וחמשה ולא חמשה וששה, ותו לא מידי, ודברי מהרש"א או דנימא כמ"ש הגרא"מ בס' שם אפרים (פ' משפטים) דקרוב בעיניו לומר שתלמיד טועה כתבם, או נפרשם ע"ד החידוד כמ"ש הגאון מאסטרואוצא הו"ד בפרדס יוסף (משפטים כא, לו). ומ"ש דו"ה הגאון מפאביאניץ זצ"ל בהערותיו לס' פרדס יוסף שם דבס' חמרא וחיי החזיק שיטת המהרש"א והביא מדברי הר"ן דקא' ג"כ בשיטה זו, באמת אינן אלא דברי המביא לבית הדפוס ולא מרן בעל כנה"ג חתים עלה, ומדברי הר"ן לכאורה לא מוכח מידי כנ"ל.

כי המשפט לאלקים הוא אמר ר"ה בר"ח אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שנוטלים מזה ממון ונותנים לזה שלא כדין אלא שמטריחין אותי להחזיר ממון לבעלי.

ממירות דסוגין העוסקות בדינא ודינא משמע דקאי על דינים רשעים המעוותים את הדין כלשון רש"י כאן (ד"ה כי) 'כאילו אתה דן ומוציא ממון מיד הקב"ה' וכן על עדים המשקרים בעדותן כלשון רש"י לעיל (ו: ד"ה את מי) [וה"ה כששיקר הבע"ד בטענותיו], דמלבד ההשגחה הפרטית שאין אדם נוגע במוכן לחבירו כמלוא נימא יש השגחה מיוחדת בענין המשפט שאם יצא הדין מקולקל נוטל הקב"ה כביכול אחריות יתירה על עצמו ליישר תוצאותיו להחזיר הממון למי שנפסד מן המשפט [אולי במהירות יותר משאר הפסד], כי המשפט לאלקים הוא והדין הוא א' מעמודי עולם שבהתמוטטו יזועו מוסדי תבל, משא"כ בשאר גנב וגזול או מזיק דעלמא.

אכן ראה לשון אא"ל בפני מנחם (פ' נח תשנ"ו עמ' מג ד"ה ואיתא) 'דאיתא גבי גנב וגזול אמר הקב"ה לא דיין לרשעים וכו' אלא שמטריחין' וכו' מבואר דהבין דברי הגמ' על כל עוולה בממון [וענין רוא דגלגולא המבואר בדגמח"א ר"פ משפטים אינו ענין לנידוד, דהתם לענין תיקונו של החוטא עצמו דצריך לירד להאי עלמא להוציא גזילו מתחת ידו משא"כ הכא איירינן לענין השלמת ההפסד לניזק, ועי' מה שכתבנו בענין רוא דגלגולא בנספח לס' מפי

ספרים וסופרים (פ' משפטים)]. וכן מצאנו שפירשו ב' גדולי עולם, בס' ארץ החיים (תהלים קמו, ז) פי' הכתוב 'עושה משפט לעשוקים' על פי גמ' דידן לא דיין לרשעים כו' משמע דבכל הנעשקים מייירי, וכן בס' גופי הלכות למהר"ש אלגזי על המשל המובא בגמ' (סוכה ל.) למלך בוד"ש שאמר לעבדיו תנו מכס למוכסים, אמרו לו והלא כל המכס שלך הוא, אמר להם ממני ילמדו עובדי דרכים ולא יבריחו עצמן מן המכס, אף הקב"ה אמר אני ה' שונא גזל בעולה, ולכאורה לא דמי המשל לנמשל כי במשל הולך המכס לגזי המלך משא"כ בנמשל אין הקב"ה חפץ שיגזלו בני האדם האחד מחבירו, ופי' בגופי הלכות כפי המבואר כאן דהקב"ה מחזיר הממון לנגזל ממילא כשאין גוזלין זה מזה אין נחסר מגזויו של המלך כלום, הרי דס"ל דגמ' דידן בכל גזל מייירי וכדברי אא"ל.

תניא זימון בשלשה ברכת זימון בשלשה וכו' מאי זימון אומני לדין. צ"ב מה ענין ברכת זימון להל' דינים וזימון לדין, אטו משום דשוו בשמא ומניינא צירף התנא עניינים חלוקים זה מזה בתכלית, בפשוטו י"ל דכשם שבשלשה שאכלו כא' עליהם להזכיר שם שמים לזכור כי המזון שאכלו משלו ית' הוא, כן תלתא דאומנו לדין צריכים לזכור בשם מי הם מזמינים לדון לפנייהם כי המשפט לאלקים הוא. עי"ל למ"ש התו"ט (ברכות פ"ז מ"ג) טעם דבברכת הזימון תקנו נברך לאלקינו ובברכת התורה בשם הוי"ה, כי המזון הדין נותן לכלכל את ברואיו בפרט בני ישראל שהם עבדים למקום לפיכך תקנו שם אלקים המורה על מידת הדין משא"כ התורה נתנה לנו בחסדו. לפי"ז א"ש דגם ברכת זימון יש לה שייכות לענין הדין.

אזהרה לדיין שיסבול את הציבור עד כמה א"ר חנן ואיתימא רבי שבתאי כאשר ישא האומן את היונק. קרא זה במשה רבינו איירי שנצטווה לשאת העם כאשר ישא האומן את היונק, אלא דמסתמא לא בא משה לפחות מזה בציווי אל השופטים שבא למנות, כמ"ש מהרש"א (ח"א סוד"ה וכת"ב), וכ"ה ברמב"ם (סנהדרין פכ"ה ה"ב) וסובל טורח הציבור ומשאן כמשה רבינו שנאמר בו כאשר ישא האומן את היונק, והרי הוא אומר ואצוה את שופטים וזו אזהרה לדיין שיסבול את הציבור כאשר ישא האומן את היונק.

לפי המתבאר הכא א"ש לישנא דקרא שם 'כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האמן את היונק על האדמה אשר נשבעת לאבותי' ואם כפשוטו דלמרע"ה לחוד נאמר הלא הוא במדבר הנהיגם, ואף אם באותה שעה עדיין היה עומד מרע"ה להכניסם לא"י מ"מ עיקר טורח הנשיאה היה מוטל עליו גם מקודם [ובמ"א אמרנו ח' אופנים בזה], אך להמבואר הכא דמשה העביר ציווי זה לדורות לכל דינים סמוכים שיתמנו מכחו א"ש דרק על אדמת א"י איכא סמוכים אבל בחו"ל אין סמיכה (להלן יד.).

